

Biserka Perman*

Je li sustav sporta pravedan?

SAŽETAK

Pod pojmom morala, etike i ferpleja u sportu, obično se misli na provedbu trenajnog procesa i natjecanja kroz poštovanje pravila igre, suparnika, organizatora, voditelja i sudaca, kroz primjenu standarda korištenih sredstava, sprava i pribora koji se koriste u natjecanjima te izbjegavanje i sprječavanje upotrebe nedozvoljenih stimulativnih sredstava, odnosno dopinga. No, postavlja se pitanje je li sam sustav sporta u startu postavljen pravedno i moralno. Pojavljuje li se neravnopravnost i diskriminacija pojedinih sportskih asocijacija, saveza, klubova ili sportaša? Pri tome mislim uopće na sustav sporta, dakle organizaciju pojedinih sportova, odnosno saveza unutar cjelokupne sportske zajednice jedinice lokalne ili područne samouprave i države, međunarodnih sportskih asocijacija te prezentaciju tih sportova široj društvenoj zajednici. Također treba u obzir uzeti i ekonomsku stranu sporta, odnosno sport kao djelatnost kojom se direktno ili indirektno osigurava egzistencija velikog broja ljudi. Sustav sporta nije pravedan, a nerijetko je i okrutan. Diskriminacija se može vidjeti kroz čitav niz čimbenika: sportske saveze, medijsku pokrivenost sportova, podjelu na "velike" i "male" sportove, Hrvatski olimpijski odbor, politiku, Zakon o sportu, novac... Konstrukcija sustava sporta na takvim temeljima rezultira smanjenim brojem mladih sportaša, upotrebom nedozvoljenih stimulativnih sredstava, sve češćim nasiljem koje se povezuje sa sportom, odnosno većim zdravstvenim problemima mlađe populacije, njihovom asocijalnošću i nekomunikativnošću.

Ključne riječi: sport, sustav sporta, pravednost, diskriminacija.

* Adresa za korespondenciju: Biserka Perman, Kuglački klub "Rijeka", Zvonimirova 52, 51000 Rijeka, Hrvatska, GSM: +385-91-533-4545, e-mail: biserka.perman@ri.htnet.hr.

Uvod

Kad se govori o moralu, etici i ferpleju u sportu, najčešće se misli na provedbu trenajnog procesa i natjecanja kroz poštovanje pravila igre, suparnika, organizatora, voditelja i sudaca, kroz primjenu standarda korištenih sredstava, sprava i pribora koji se koriste u natjecanjima te izbjegavanje i sprečavanje upotrebe nedozvoljenih stimulativnih sredstava, odnosno dopinga.

No, kada govorimo o ovoj temi, nameće se i drugo pitanje koje je zapravo osnova i polazište svih zaobilaženja pravila, prijevara i namještanja.

Je li sam sustav sporta u startu postavljen pošteno, pravedno i moralno, je li on fer? Pojavljuje li se neravnopravnost i diskriminacija pojedinih sportskih asocijacija, saveza, klubova ili sportaša? Pri tome ne mislim na sustav unutar neke specifične sportske grane, ni na sport kao društvenu aktivnost s ciljem tjelovježbe različitih društvenih skupina radi održavanja zdravlja, natjecanja, testiranja vlastitih sposobnosti pojedinca u odnosu na suparnike, zadovoljstva u samom natjecanju, druženju i prijateljstvu, nego uopće na sustav sporta, hijerarhijski poredak sportova, odnosno saveza unutar cjelokupne sportske zajednice jedinice lokalne ili područne samouprave i države i međunarodnih sportskih asocijacija te prezentaciju tih sportova široj društvenoj zajednici kroz razne aktivnosti i programe uz medijsku praćenost. Ne smijemo zaboraviti ni ekonomsku stranu sporta, odnosno sport kao djelatnost kojom se direktno ili indirektno osigurava egzistencija velikog broja ljudi.

Relacije među sportovima

Položaj pojedinih sportskih grana u hijerarhiji sportova vidljiv je kroz mnoge primjere i načine kako se oni tretiraju u društvenoj zajednici:

- **Podjela** na "velike" i "male" sportove napravljena je po afinitetima urednika medija, novcu koji se u njemu okreće i zaradi sportaša, a ne po ostvarenim rezultatima.
- **Mediji** prate "velike" sportove do nebitnih osobnih detalja i pikanterija iz obiteljskog života sportaša, pa i strane lige u tim sportovima imaju velik prostor, dok se "mali", čak i u specijaliziranim sportskim izdanjima, prate u nekoliko redaka sitnim slovima ili čak ni toliko, bez obzira na postignute rezultate. Ovu činjenicu možda najbolje oslikava dnevnik Sportske novosti koji prvu polovinu lista posvećuje nogometu, a ponekad i stranicu više, potom slijede dvije do tri stranice košarke i rukometa, a kad dodamo dvije stranice kladionica, nekoliko stranica s reklamama, za sve ostale sportove ostaje jedna ili eventualno dvije stranice. Naravno da se na tom prostoru ne može čak ni površno pratiti

jedan sport, a da ne govorim o njegovoj promociji ili predstavljanju široj javnosti. Tko se može zainteresirati za kuglanje, primjerice, ako je cijela prva muška i ženska liga medijski popraćena tek na nešto više od četvrtine stranice, a izvještaj s pojedine utakmice sveden na nabrojena prezimena igračica i igrača i brojku (rezultat) pored njih. Spomenuta brojka nekome izvan tog sporta ne govori apsolutno ništa, budući da se čitatelj nema mogućnosti upoznati sa samim sportom kako bi mogao procijeniti i pratiti vrijednost tog rezultata na domaćoj i međunarodnoj razini. O nižim razinama natjecanja u "malim" sportovima moguće je čitati samo u nekim lokalnim listovima i to tek sredinom tjedna za utakmice koje su odigrane prethodnog vikenda, naravno, ako urednik ima dobre volje i ponešto praznog prostora.

Nameće se pitanje tko u medijima odlučuje što ljude zanima i tko manipulira njima? (HTV, primjerice, objavljuje snimke i izvještaje hokejaške lige SAD-a, no pitamo se za koga i tko to prati, osim, eventualno, kladioničara.)

- **Vlada** - uredbom o nagradama za postignute sportske rezultate osjetno su podcijenjeni neolimpijski sportovi. Naime, predviđene su nagrade samo za zlatne medalje, samo za neke neolimpijske sportove i to u pedesetpostotnim iznosima u odnosu na olimpijske sportove.
- **Županije, gradovi i općine** imaju selektivan pristup financiranju sportova tako da "mali" sportovi vrlo često dobiju godišnju dotaciju od svega nekoliko tisuća kuna, nasuprot "velikima" koji dijele milijune.
- **Političari** se u pravilu angažiraju u sportovima koji imaju velik medijski prostor i puno novca kako bi se dodatno eksponirali, čime i dodatno produbljuju diskriminaciju.
- **Hrvatski olimpijski odbor** dodjeljuje olimpijske stipendije kandidatima za Olimpijske igre i to je jedini siguran financijski poticaj sportašima, bez obzira na ostvarene rezultate. Sportaši neolimpijskih sportova takve mogućnosti nemaju čak ni onda kad ostvare vrhunski ostvarenja, odnosno postignu svjetska i europska odličja.
- **Riječki sportski savez** - u Izvršnom odboru sjede isključivo predstavnici olimpijskih sportova, svatko gleda najprije svoju sportsku granu, nerijetko i samo svoj klub, a sport kao takav je u drugom planu. Profesionalni treneri koje plaća Grad Rijeka kroz RSS isključivo su iz olimpijskih sportova i to u klubovima s najviše novca, no ostvareni rezultati ne prate uložena sredstva.
- **Zakon o sportu** različito tretira sportove, dok su sami sportaši, dakle oni zbog kojih je cijeli sustav i oformljen i koji bi trebali biti središnje figure i sustava sporta i samog Zakona, u drugom, pa i trećem planu, no o tome nešto više u posebnom osvrtu na detalje Zakona.

Stručni rad i organizacija sportskih treninga i natjecanja

Iz navedenih primjera dade se iščitati da se u sportovima koji su jače medijski praćeni, dakle u takozvanim "velikim" sportovima, koncentriraju i kvalitetni sportaši i novac i stručni kadar i moć, ali i velik broj djece koja žele biti poput svojih sportskih idola. Ipak, to u konačnici nije garancija uspjeha, rekla bih čak da je obratno. Ilustrirat ću to na primjeru dvaju zagrebačkih klubova, nogometnog kluba Dinamo (muškarci) i kuglačkog kluba Zagreb (žene).

Čitav niz reprezentativaca prošao je kroz ekipu Dinama, čitav niz vrlo kvalitetnih trenera, njihov izvršni dopredsjednik ima velik utjecaj u nogometnoj hijerarhiji i velik politički utjecaj u Gradu Zagrebu, pa i više od toga, unatoč svim ispadima i gafovima u javnosti. Deseci milijuna kuna za njih su sitnica. Usprkos svemu tome, već godinama ne mogu dalje od prvog ili eventualno drugog pretkola lige prvaka. Unatoč dopredsjednikove "zaštite interesa Kluba" i "uspješnog vođenja klupske politike", nesporna je činjenica da mu je u prvom planu vlastita dobit kroz transfere igrača, kojima je stekao basnoslovno bogatstvo.

Kuglačice kuglačkog kluba Zagreb posljednjih su godina stalno sudionice završnica međunarodnih kupova. No, morale su ligaške utakmice kod kuće prije dvije godine odigravati na tuđem objektu jer njihova kuglana nije odgovarala novim tehnološkim standardima, iako je za rekonstrukciju bilo potrebno samo oko pola milijuna kuna. Treba reći i to da im dužnost trenera, tajnika i direktora obavlja - jedna osoba.

Kada govorimo o nastupima nacionalnih selekcija, logično je da logistiku sačinjavaju izbornik, trener, kondicijski trener, kineziolog, oružar, serviser opreme i rekvizita, nutricionist, eventualno kuhar, liječnik, fizioterapeut ili maser, psiholog, sportski direktor.

No, kako to izgleda u "malom" sportu ilustrirat ću na primjeru kuglanja. Na SP 2009. u Njemačkoj nastupale su muška i ženska reprezentacija Hrvatske. Put od oko 850 km pređen je s tri kombija koje su vozili treneri, a hotel je bio oko 30 km udaljen od kuglane. Pratlju obaju ekipa sačinjavale su četiri osobe - glavni trener - izbornik, pomoćnik trenera, kondicijski trener i glavni tajnik Saveza koji je organizirao prehranu, ali zbog termina utakmica i povratka u hotel, to je vrlo često bilo potpuno neadekvatno i po pitanju kvalitete hrane i po pitanju termina obroka.

Budući da je ženska ekipa osvojila srebrnu medalju, poblizje ću analizirati njezin nastup.

U 9 dana odigrano je 7 utakmica, s tim da se finale i polufinale igrao u istom danu (u 8 sati polufinale, a u 20 sati finale). Za relaksaciju i odmor između nastupa nije bilo previše vremena, pa bi fizioterapeut ili maser bili od neprocjenjive koristi, ali ih

nije bilo, tako da je njihovu ulogu, više simbolički, improvizirao kondicijski trener. Posljedice umora i psihološke napetosti najviše su došle do izražaja u finalu, kada je na samom kraju ponestalo snage za finiš i tako je propuštena šansa za pobjedu protiv ekipe Njemačke, koja je došla do zlata ponesena urnebesnim navijanjem domaćih navijača.

Ženski i muški sport

Iako i naš Ustav jamči ravnopravnost spolova, u stvarnom životu i u društvu općenito postoje razlike u tretmanu ženskog i muškog sporta po samom pristupu sportu, ali i po primanjima sportašica i sportaša.

Nema razlike u tretmanu među spolovima djece u vrtićima, školama, pa i fakultetima. No, nakon završetka školovanja i zapošljavanja, a posebice nakon ženidbe, odnosno udaje, nastaju drastične razlike u tretiranju sportskih aktivnosti djevojaka i mladića u društvu, a nažalost i u obitelji.

O čemu se radi?

Kad mladić sportaš zapne u školi, pa čak i *padne godinu*, to se ne tretira kao poseban problem, nego kao dopuštena i opravdana posljedica njegove zauzetosti oko treninga, natjecanja i drugih sportskih obaveza.

Međutim, kad se slično dogodi sportašici, onda se to tretira kao posljedica njezine lijenosti, neozbiljnosti, zaludenosti tamo nekakvim djetinjarijama, trčkanjem, lopotanjem i slično i na nju se vrši pritisak da se okani tih gluposti i počne zrelo razmišljati, ozbiljno se ponašati i misliti na budućnost uz gotovo obavezne savjete kako bi joj pametnije bilo da nauči kuhati, peglati, čistiti i slično jer će joj to trebati kad se uda. Tada već gotovo nitko u obitelji ne razmišlja o sportu kao sredstvu za očuvanje zdravlja djevojke, kao sredstvu za potvrdu vlastite vrijednosti i osobnosti i izgradnju ličnosti sportašice i izvoru prihoda, nego kao o mušicama koje bi trebala izbiti iz glave.

U toj se fazi djevojka često nađe pred ultimatumom mladića: ili sport ili on! Takav stav obično podržavaju i njegova i njezina obitelj. Ako djevojka ustraje na svom bavljenju sportom i nakon završenog školovanja, to obično rezultira time da ostaje sama i neudata jer je tipična reakcija mladića, ma kako moderan i emancipiran bio, da njemu ne treba djevojka koju će morati čekati da dođe s treninga i kojoj on neće biti na prvom mjestu, ili da mu u kući ne treba žena koja će stalno negdje "skitarati" i koja će njemu ostavljati neke kućanske obaveze, da ne spominjemo brigu o djeci. Što bi njegovi prijatelji rekli i kako bi reagirali? Nazvali ga papučarom? Pitali kako

može pustiti ženu da mu se tamo vuče s drugim muškarcima? Pa kakva je to žena koja pušta muža samog kod kuće? Takve i slične kvalifikacije često daje i obitelj, a one imaju za posljedicu da se žena obično odrekne bilo kakve svoje aktivnosti izvan radnog vremena i kuće ili veza, odnosno brak, puca. Dakle, od žene se očekuje da se okani igre, "smiri", eventualno zaposli i nakon posla posveti mužu, obitelji i kućanskim poslovima, a sport da ostane lijepa uspomena. Vrlo je slična situacija i sa ženama kao sportskim radnicama na trenerskim, sudačkim ili drugim poslovima u organizaciji sportskih aktivnosti, tako da aktivistica u sportu ima tek desetak posto u odnosu na muškarce.

Nasuprot tome, mladića koji se bavi sportom potiče se na daljnje treninge i kad je u ozbiljnoj vezi ili braku jer će zapravo tek tada imati optimalne uvjete za vrhunske rezultate. Naime, dok je bio u roditeljskom domu, majka nije imala vremena da se posveti njegovim sportskim potrebama u dovoljnoj mjeri jer uz njega ima muža i eventualno drugu djecu, a svi imaju određene potrebe koje treba zadovoljiti. Sada će njegova žena moći svu svoju pažnju posvetiti samo njegovim potrebama i zahtjevima, odnosno zahtjevima njegovog sportskog angažmana (dnevni raspored obroka, vrsta namirnica, dovoljno čistog rublja i odjeće, sportska oprema, sredstva za osobnu higijenu i kozmetiku, organizacija slobodnog vremena, osiguravanje uvjeta za odmor).

Ako ga prati na natjecanja, žena se brine da mu osigura uvjete na kakve je navikao kod kuće kako bi ostvario što bolje rezultate i to je normalno, to se podrazumijeva, tako da zbog čestih izostanaka napušta vlastito zaposlenje i karijeru kako bi se u cijelosti posvetila mužu i njegovoj karijeri.

Ako se radi o vezi i braku između sportašice i sportaša, ishod je najčešće vrlo sličan. Žena se odriče svoje sportske karijere kako bi se muževljeva nesmetano razvijala, čak i kad se radi o slučaju da je ona uspješnija u svom sportu. Primjer takvog sportskog braka su tenisači Andre Agassi i Stefi Graff ili, kod nas, rukometaš Zvonimir Bilić i košarkašica Danira Nakić.

Karijera žene sportašice u većini sportova najčešće traje do njezinih 25 godina starosti, odnosno do udaje, a samo vrlo rijetko duže i to u pravilu kod neudatih žena. Nasuprot tome, karijera sportaša upravo postaje uspješnija poslije 25-e godine i traje obično još 5, pa čak i 10 godina.

Obitelj podržava sportaša i njihov komentar je u pravilu da žena treba biti sretna što ima muža koji je toliko angažiran u sportu, pa se ne opija s prijateljima, ne gubi noći na kartama nego marljivo trenira i kući donosi lijep prihod.

S druge strane, komentar obitelji o ženi sportašici je da joj je već krajnje vrijeme da se uozbilji i počne ozbiljno baviti kućom i mužem koji tako strpljivo podnosi njezine hirove, a ne da tamo juri za nekom loptom, unatoč činjenici da i njezina sportska primanja mogu biti puno viša od plaća zaposlenika u gospodarskim djelatnostima. Stoga nije začuđujuće da je i odnos žena i muškaraca aktivnih sportaša 1 : 5 do 1 : 7 u korist muškaraca. Za muškarce se gotovo podrazumijeva da se nakon aktivne karijere počnu baviti trenerskim, sudačkim ili organizacijskim poslovima u sportu, dok je kod žena to vrlo rijedak slučaj. Ako se i vraćaju u sport, to je desetak, pa i dvadesetak godina po prestanku karijere i to kao pomoć u organizacijskim ili administrativnim poslovima, no vrlo rijetko na stručnim poslovima.

Zaključit ću s nekoliko podataka za ilustraciju zastupljenosti žena u sportu. Podaci se odnose na područje cijele Hrvatske, a radi se o kuglačkom sportu, dakle sportu u kojem aktivna karijera može potrajati i 20 godina duže nego u ostalim sportovima, ali brojčane relacije su i u drugim sportovima slične: od ukupno 3.400 registriranih kuglača, samo je 540 žena ili oko 16 %, a od ukupno 215 klubova, 30 je ženskih, odnosno oko 14 %.

Zakon o sportu

Zakon o sportu koncipiran je tako da favorizira "velike" profesionalne klubove. Njegovim donošenjem stvoreni su preduvjeti za otpis milijunskih dugova nogometnim klubovima, odnosno prebacivanje njihovih dugova, a time i vlasništva, financiranja i odgovornosti na lokalnu samoupravu. Nasuprot tome, sportaši su vrlo slabo ili nikako zaštićeni.

Profesionalni klubovi

- Sportski objekti u vlasništvu su lokalne samouprave, igrači su u vlasništvu menadžera, a što je klub? Klub je dva mobitela i faks i famozni dugovi kojih se država velikodušno odrekla i dala lokalnoj samoupravi "na poklon", kako bi mogli startati "od nule". Nema novca – nema odgovornosti. Pojeo vuk magare!
- A što je s obvezama kluba, odnosno budućeg vlasnika? Što s ugovornim obavezama prema igračima? Znači li to da će lokalna zajednica, ako preuzme klub, ubuduće iz proračuna financirati klupske obaveze? Hoće li i koliko uopće ostati za normalno funkcioniranje te lokalne jedinice?
Prije nekoliko godina slučaj nogometnog kluba Kamen Ingrad Požeško-slavonsku županiju doveo je do bankrota.

- Gdje su mlađe uzrasne kategorije unutar profesionalnih klubova? Koji je njihov status unutar dioničkog društva? Tih odgovora nema u Zakonu, zato klubovi improviziraju i nije čudno da preoblikovanje klubova ne ide nikako.
- Menadžerove financijske obaveze nigdje se ne spominju.

Status vrhunskih sportaša amatera

- **Sportske stipendije** samo su deklarativno pravo jer Zakon ne propisuje minimalne iznose i nikoga ne obavezuje na isplatu stipendija. Danas stipendije imaju gradovi Zagreb, Rijeka i Osijek. Posljedice toga su odlasci kvalitetnih sportaša iz manjih sredina, gašenje klubova, koncentracija kvalitete u velikim gradovima čiji klubovi često imaju veće apetite i ambicije od stvarnih mogućnosti, pa i to rezultira neplaćanjem obaveza i stvaranjem dugova klubova. Dopunsko ograničenje prava na stipendiju dobnom granicom za III. kategoriju do 28 godina starosti u Rijeci ili 30 godina u Zagrebu uvedeno je jer sportski proračuni tih gradova, s obzirom na broj kategoriziranih sportaša, ne mogu podnijeti ukupan teret stipendija svojih sportaša. Moguće rješenje tog problema bila bi izmjena Zakona kojom bi se isplata stipendija za I. kategoriju osigurala iz državnog, za II. iz županijskog, a za III. iz gradskog, odnosno općinskog proračuna.
- **Zdravstveno i mirovinsko osiguranje** za amatere koji nisu osigurani po drugoj osnovi, kao i zdravstveno osiguranje zbog povrede na radu ili profesionalne bolesti, izbačeno je iz konačno usvojenog Zakona, tako da je sportaš potpuno nezaštićen u slučaju ozljeda ili bolesti kao posljedice bavljenja sportom, a isto tako mu je i neizvjesna egzistencija nakon prestanka bavljenja sportom. I ovaj problem relativno bi bezbolno riješila izmjena Zakona kojom bi se zdravstveno i mirovinsko osiguranje za I. kategoriju plaćalo iz državnog, za II. iz županijskog, a za III. iz gradskog, odnosno općinskog proračuna.
 - *Primjer Slovenije: vrhunski sportaš ima pravo na mirovinsko-invalidsko i zdravstveno osiguranje, osiguranje od povreda i porodijsku naknadu ako mu primanja ne prelaze trostruki prosječni osobni dohodak u Republici Sloveniji. Plaću prima kroz pojedino ministarstvo kao njegov zaposlenik.*
- Samo osvajač olimpijske medalje ima pravo na **subvenciju školarine** na visokim učilištima iz državnog proračuna. Osvajač medalje na SP nema tu mogućnost. S obzirom na broj osvajača olimpijskih medalja koji su ujedno i studenti, taj je iznos zanemariv.
- Zbog ovakvog stanja, samo bogati klubovi u bogatim sportovima mogu financijski pratiti svoje igrače i njihova sportska postignuća, pa je to još jedan vid diskriminacije ostalih sportskih grana i sportaša, njihovog truda, rezultata, zdravlja i dostojanstva.

Treneri (stručni poslovi u sportu)

- Zakon propisuje relativno visoke standarde za stručne radnike u sportu, no zanemaruje činjenicu da su klubovi najnižeg ranga u malim i seoskim sredinama često jedina mogućnost organizacije slobodnog vremena mladih. Njihove ambicije najčešće se svode na ulazak u sustav natjecanja, a rad se uglavnom temelji na entuzijazmu nekoliko pojedinaca koji i snose veći dio financijskog tereta aktivnosti kluba. Tamo u pravilu rade ljudi bez naknade ili, u najboljem slučaju, za simboličnu naknadu, čak ulažu vlastita sredstva (prijevoz, prehrana, oprema) i u dogledno vrijeme nema izgleda da se išta promijeni. Čime bismo mogli privući školovane trenere u takve sredine, kako im osigurati plaću, doprinose, stan? Dakle, oni su prisiljeni raditi protuzakonito ili zatvoriti svoja vrata.

Financiranje sporta

- Ustav i Zakon o sportu definiraju sport kao djelatnost od posebnog državnog interesa, no izdvajanja za javne potrebe u sport iz državnog proračuna od 0,7 % to baš i ne potvrđuju.

Zdravstvena zaštita sportaša

- U sustavu zdravstva Republike Hrvatske ne postoji zdravstvena zaštita sportaša.
- Posljednja analiza stanja zdravstvene zaštite sportaša od prije skoro 22 godine utvrdila je da je samo 7 centara (ZG, OS, RI, ST, KA, ZD i ŠI) putem dispanzera ili sportskih ambulanti u kojima su radili specijalisti sportske medicine, imalo djelomično riješenu zdravstvenu zaštitu sportaša. Osamostaljenjem Hrvatske, stanje se bitno pogoršalo jer je nestao stari model kadrova i djelatnosti, a novi nije uveden. Danas samo na manjem broju lokaliteta, prvenstveno zahvaljujući gradovima i sportskim savezima, funkcioniraju privatne sportske ambulante u kojima rade specijalisti, dok je u većini sredina rad stihijski, nekontroliran i nestručan. Preglede sportaša obavljaju različiti profili liječnika, obično privatnici u vlastitim ordinacijama, što je izrazito skupo, a nisu ni opremljeni posebnim medicinskim uređajima s kojima se jedino ispravno mogu obaviti pregledi sportaša. Dodatne pretrage (laboratorijski nalazi, kontrola vida, snimanje pluća, ortopedski pregled i slično) sportaši obavljaju pribavljajući uputnice od svojih liječnika u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, čekajući da se naruče i dođu na red za pregled kod specijalista ili, da bi ubrzali pretrage, obavljaju ih u privatnim specijalističkim ordinacijama, što je velik dopunski trošak za klubove ili same sportaše.

- I sad ono najnevjerojatnije:

U Hrvatskoj je 2006. bilo 9 specijalista sportske medicine i oko 50 liječnika koji su završili poslijediplomski studij sportske medicine.

Broj aktivnih sportaša u Hrvatskoj veći je od 400.000, od kojih više od 250.000 podliježe obavezi redovitih liječničkih pregleda, što je alarmantno stanje u odnosu na broj kvalificiranih liječnika.

Jedino što je ohrabrujuće u cijeloj ovoj priči činjenica je da je u ožujku 2003. usvojen prijedlog nove specijalizacije pod nazivom "**medicina rada i sporta**" u trajanju od 48 mjeseci i to 33 godine nakon ukinuća specijalizacije "**medicine sporta**".

Zakon ne predviđa alternativu za manje sredine gdje ne postoji niti jedan liječnik specijalist medicine rada i sportske medicine. Na području Primorsko-goranske županije, primjerice, postoji samo jedan liječnik specijalist sportske medicine i nekoliko specijalista medicine rada koji djeluju u Rijeci. Dakle, svi sportaši iz Županije trebali bi ići na preglede u Rijeku.

- Nacionalna strategija razvitka zdravstva 2006.–2011. nigdje ne spominje zdravstvenu zaštitu sportaša.
- Zbog ovakvog stanja ne treba čuditi velik broj ozljeda sportaša, često s trajnim, pa čak i kobnim posljedicama.

Elementi u pojedinim varijantama Zakona koji su u konačnoj verziji izbačeni

- razlika između vrhunskih sportaša amatera i profesionalaca;
- amater – naknada za sportsko usavršavanje, pravo na plaćeni dopust radi reprezentativnih obaveza, mirovinsko i zdravstveno osiguranje iz državnog proračuna, obaveze pojedinca i kluba vezane uz nastupe u reprezentaciji;
- uvjeti za obavljanje poslova menadžera, registar menadžera;
- strukovne sportske udruge (treneri, suci, sportaši, delegati, instruktori, liječnici itd.);
- sport u ustanovama predškolskog odgoja;
- sportske škole u klubovima (suradnja klubova i školskih sportskih saveza);
- zdravstvena zaštita životinja koje sudjeluju u natjecanjima;
- inspekcijski nadzor na lokalnoj i područnoj razini;
- nadzor nad stručnim radom;
- zavod za sport (stručni rad i nadzor nad njegovim provođenjem).

Kriminal i nemoral u sportu

Sve je češća pojava lažiranja utakmica, doppinga, pristranosti sudaca, mita u sportu, nasilja na sportskim terenima s tragičnim i trajnim posljedicama.

Svjedoci smo propalih kandidatura Rijeke za Mediteranske igre jer su bogati kandidati za organizaciju igara svojim "darovima" uspjeli kupiti glasove članova odbora koji o kandidaturama donosi odluku. Kakva je bila organizacija i tijekom natjecanja pojedinih igara i koliko je bilo nedostataka i propusta, članove odbora zanima malo ili nimalo. Bili smo svjedoci katastrofalnih propusta igara u Pescari. Ni ovdje posljedica ni sankcija nema.

Sustav se bavi sankcioniranjem prekršitelja kodeksa sportskog ponašanja i ferpleja kod pozitivnih rezultata kontrola na doping, kod pristranosti sudaca, nasilnika na sportskim terenima. Nažalost, to su pokušaji ublažavanja posljedica, no suština problema, odnosno uzroci tih pojava i dalje se ne diraju. Zapravo, bolesniku se smanjuje temperatura, a ne liječi njezin uzrok. Uzrok svemu prije svega je u novcu, dakle u profitu i zaradi, a time i u moći, prestižu, vlasti, no u spomenuto se nitko ne želi miješati, što zbog straha, što zbog toga jer nitko ne želi rezati granu na kojoj sjedi.

Završna razmatranja

Razvoj i brojnost populacije u pojedinoj sportskoj grani uvelike, a usudujem se reći i najviše, ovisi o medijima.

Samo manji broj djece može uspjeti u pojedinom sportu, a ostali trebaju potražiti šansu u drugom, sebi prikladnijem sportu, ako žele ostati u sportskom ozračju. No, najveći broj ostalih odustaje od sporta u ranoj životnoj dobi jer nisu uspjeli, a nema sustavnog pristupa koji bi njima i njihovim roditeljima omogućio upoznavanje s drugim sportovima u kojima bi možda ponovno pronašli sebe.

Nepotrebno je naglašavati da je, uz takav tretman pojedinih sportova, pravi podvig dobiti pomladak u "malim" sportovima. Kako očekivati da se roditelji opredijele za "male" sportove bez novca u kojima bi im djeca mogla biti uspješna, kad vide milijune eura u nogometu, košarci, rukometu? Djeca ostaju kod kuće, kod njih se ne potencira druženje, aktivnost, komunikacija, zajedništvo, sportski duh, pa nerijetko rezultira pretilošću, asocijalnim ponašanjem, sklonošću drogama, alkoholu, nasilju. Sve je manje djece u sportu, a njihova međusobna komunikacija svodi se na virtualnu (npr. *facebook*, *mail*, *chat*).

Sportaši nemaju nikakvu sigurnost vezanu uz egzistenciju nakon prestanka sportske karijere, osim ako svojom zaradom nisu osigurali budućnost sebi i obitelji, no to uspijeva vrlo malom broju sportaša.

Ako se osvrnemo na trajanje sportske karijere, možemo uočiti da je ona kraća kod vrhunskih sportaša u profitabilnim ("velikim") sportovima u odnosu na sportaše u neprofitabilnim ("malim") sportovima. Većinom završava prije tridesete godine života, a najčešće obrazloženje je zamor, ozljede ili izjava tipa "dosta sam dao", no rijetko ili nikako nema izjava ni podataka o tome "koliko sam uzeo". Može se razumjeti da ponestane motiva nakon milijunske zarade, čestih putovanja, brojnih nastupa, no šteta je što tako zarađen novac najvećim dijelom završava u luksuzu ili poduzetničkim pokušajima, a zanemariv dio se vraća u sport kroz pedagoški rad ili potpore sportskim školama ili kampovima.

Zaključak

Sustav sporta nije pravedan, što nerijetko dovodi do malverzacija, prijevara, prekršaja, kriminala i nasilja. Treba mijenjati temeljni pristup organizaciji sustava sporta, a ovaj esej može poslužiti kao podloga za detaljniju analizu i temelj za promjenu sustava sporta.

LITERATURA

1. Simon, R. L. "**FER-PLEJ - ETIKA SPORTA**", Službeni glasnik (Beograd 2006.)
2. Brkljačić, M. "**ETIKA I SPORT**", *Medicina* 43 (2007), 230-233, <http://hrcak.srce.hr/file/36926> (15. veljače 2010.)
3. Hosta, M. "**ETHICS AND SPORT: WHOSE ETHICS, WHICH ETHOS**", *Kinesiology* 40 (Ljubljana 2008.), 1:89-95
4. Ceraj, S. "**ŠPORT JE ZA OSOBU, A NE OBRNUTO**", *Olimp* 17 (Zagreb 2005.), *Etika i šport* 22-3
5. "**ETIKA I SPORT**" <http://www.scribd.com/doc/31939364/Seminar-Ski-Rad-ETIKA-I-SPORT> (15. veljače 2010.)
6. Kozarčanin, A. "**ETIKA U SPORTU**", *Sport Science* 1(2008), 1:54-56
7. Webb, D. "**KAKO POSTIĆI USPJEH**", *Galaksija* (Nova Gradiška 1996.)
8. Renson, R. "**FAIR PLAY: PORIJEKLO POJMA I NJEGOVO ZNAČENJE U SPORTU I DRUŠTVU**", *Kineziologija*, Vol. 41, broj 1 (lipanj 2009.)
9. Kider, R. "**ETIČKE DILEME**" (Podgorica, 2006.)
10. "**ETIKA I SPORT NISU U SUPROTNOSTI**" <http://www.radiovaticana.org/CRO/Articolo.asp?c=344193> (prosinac 2009.)

11. Čustonja, H. (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa), korespondencija *e-mailom* "**PODACI O SPORTU U RH**" (ožujak 2007.)
12. Barić, R. "**PSIHOLOGIJA SPORTA**", u knjizi "MEDICINA SPORTA", skupina autora, Kineziološki fakultet (Zagreb 2006.)
13. "**ŠPORT**", Poslovno učilište Promotor, http://pup.hr/program_sport_hr.html (15. veljače 2010.)